

ДОБРОВОЛЧЕСКИЯТ ТРУД КАТО ПРАВНА ФИГУРА

Румен Василев

*Катедра „Социални дейности и спорт”
Медицински факултет, Тракийски университет - Стара Загора
rumvas2003@yahoo.com*

VOLUNTEER LABOUR AS A LEGAL CAPACITY

Rumen Vasilev

*Department “Social activities and sport”,
Faculty of medicine, Tracian University, Stara Zagora*

SUMMARY

The texts of Chapter four, Section three of the Disaster relief act having taken effect, the Bulgarian legislator can formulate a legal capacity such as the labour expended by a volunteer. Today are already present all details unifying our legislation with the European one regarding this kind of relief work.

Of course, we can presume that a particular act for the volunteer labour will solve entirely this problem. But it is more important that today and now our legislation provides a real, defined and working opportunity for the exercise of volunteer labour.

Key words: *a legal capacity, volunteer labour,*

Анализирайки темата за доброволчеството и доброволческия труд, необходимо е да се обобща, че той има своите дълбоки исторически корени и многовековни традиции.

Първоначалният модел носи характеристики, свързани с участието в спонтанно организираните доброволчески формирания по опазване на продукти и вещи-родово /фамилно/ производство, на животни-фамилна или феодална собственост, носи и белези с военен характер, свързани със защита на границите на племенни, регионални и държавни територии от вражески нападения. Произходът му е свързан и с участието на доброволците във военни отряди и структури не само като защитници от външни интервенции, но и като участници в смесени, трудови, междуплеменни и междудържавни формирания за изпълнение и на нападателни цели.

С разширяване процеса на развитие на стопанските отношения, на търговията, строителството и особено при бедствия и аварии, сполетели отделни поселища и райони, се променят философията и характеристиките на доброволческия труд и от безвъзмезден той става възмездим, но запазва своята основна същност, а именно доброволността при полагането му. Във военноисторически аспекти са известни факти, които свързват този вид труд с нашата битност и народопсихология, напр.: при организирането на множество доброволчески отряди и дружини при външни за България военни интервенции, при участието на страната ни във военни действия на чужди територии, при изграждането на множество строителни и инфраструктурни обекти с изключителна важност за стопанството и икономиката ни, при възстановителни работи след бедствия и аварии, възникнали от природни стихии /пожари, земетресения, наводнения/, или такива с производствен характер, при кръводаряване и т.н.

Днес нашият правен мир налага нова гледна точка към закононото прилагане на този вид труд и се нуждае от изготвянето на правни актове, регулиращи този процес в нова светлина. По отношение на доброволчеството и полагането на доброволческия труд, правното пространство на България има нужда от един специален закон, характеризиращ и регулиращ в пълнота тази материя.

Известно е, че правото на труд е основно човешко право, гарантирано от чл. 23 на Всеобща декларация за човешките права и свободи, от чл. 6 на Международен пакт за икономическите, социалните и културните права, както и от текста на чл. 48 от Конституцията на Република България, в който се казва: - „Гражданите имат право на труд. Държавата се грижи за създаване на условия за осъществяване на това право.”

Когато се предоставя труд, т.е., когато става дума за наемане на работна сила и нейното договаряне /*locutio conduction operarum*/, във всяко законодателство съществува специален правен режим, който регулира този процес, което означава отдаването на наеман труд в полза и на разпореждане от чуждо лице. Когато става дума за полагане на доброволчески труд, той следва да бъде избран по свободно изразена воля. В мотивирането на доброволеца за труда, който ще полага по никакъв начин не следва да има натиск, а само наличие на свободно изразена негова лична воля.

Модерните отношения на полагане на доброволческия труд можем да приемем в чисто човешки план като задължение на добросъвестността /*Obligatio bonae fidei*/ или като едно гражданско задължение /*Obligatio civilis*/. В съвременността ни те са намерили своите корени в края на XIX в., основно за нуждите на църквата, но получават своето развитие през 20-те г. на XX в., когато е учредена и организацията Международни граждански услуги /*Service Civil International*/, с началната идея за изграждане на приятелство между младите хора от различни европейски държави. Ролята на доброволческата дейност и доброволците при възстановяването на следвоенна Европа и създаването на трансгранично сътрудничество е изключителна. С тази цел е създаден доброволният корпус на ООН /*UN Corps of Volunteer*/, а през 1970 г. е иницирана Програмата на ООН за доброволците /*UN Volunteers program*/. Доброволните дейности се развиват с изключителната подкрепа на UNESCO и на Координационния комитет за международна доброволна дейност /*Coordinating Committee for International Voluntary Service*/. Става дума за дейности, насочени основно срещу бедствията и аварията и ангажиращи: Министерството на вътрешните работи, Министерството на образованието, младежта и науката, Министерството на земеделието и храните, Българския червен кръст, Национално сдружение на общините със свои инициативи.

Всички те имат дългогодишен опит с доброволците и полагания от тях труд и благодарение на свои вътрешни правилници или приети вътрешнорегулаторни правила продължават да работят успешно.

През 2011г. за първи път, чрез Закона за защита при бедствия /ЗЗБ/ в Глава четвърта, Раздел трети законодателят наложи влизането в сила на текстове, които дефинират понятието доброволец. Съгласно чл. 39 от ЗЗБ - „Доброволец е лице, което участва в доброволно формиране за предотвратяване или овладяване на бедствия, пожари и извънредни ситуации и отстраняване на последиците от тях”. Според чл. 40, ал. 1 от същия закон „Доброволец може да е всяко дееспособно физическо лице, навършило 18 години, което е сключило договор”. Текстове по глава четвърта от този закон са необходими не само от гледна точка на регламентирането на този вид труд, но и от гледна точка на нуждата за неговата изчерпателна регламентация особено когато става дума за защита при бедствия. Те са изцяло съобразени с действащото европейско законодателство, още повече, че чрез тях в първи път в правното ни пространство се налагат принципите на: договориране, регистриране, кодифициране и перманентно обучение на доброволците.

С чл.1 от Закона за закрила на детето - обн., ДВ, бр. 48 от 13.06.2000 г., с последни изменения в сила от 01.01.2011 г., се уреждат правата, принципите и мерките за закрила, органите на държавата и общините и тяхното взаимодействие при осъществяване на дейностите по закрилата. Става ясно, че е въведен и принципът за участието в този процес и на физически лица. Този закон налага правното изискване, че участието на доброволците - физически лица се реализира след подбор на техните личностни и социални качества и налична професионална квалификация.

В чл. 2, ал. 1, т. 5 от Закона за общинската собственост - обн., ДВ, бр. 44 от 21.05.1996 г. с последни изм., бр. 19 от 8.03.2011 г., в сила от 09.04.2011 г., когато се формулират правните фигури и възможности за придобиване от общините на имущество, законодателят е разписал следния текст: - „Общинска собственост са имотите и вещите, придобити от общината с доброволен труд и/или с парични средства на населението”.

Според Закона за опазване на селскостопанското имущество /обн. ДВ, бр. 36, 1979 г. с последни изменения в ДВ бр.19, от 08.03.2011г./, в Глава втора „Органи за опазване на селскостопанското имущество” и по-точно в чл. 9, ал. 1, т. 2 законодателят е разписал правните възможности полската охрана да има в състава си и „... доброволни сътрудници”, а в чл. 11, ал.1 и ал. 1 е формулирал техните функционални задължения, както и назначаването им.

Със Закона за кръвта, кръводаряването и кръвопреливането обн., ДВ, бр. 102 от 21.11.2003 г. и с последни изменения, влезли в сила от 01.01.2011г., се обнародва в правното пространство една от най-отдавнашните и най-хуманни форми на приложение на доброволчеството. Законът отделя цялата втора глава „Даряване, вземане, диагностика, преработване и съхраняване на кръв и кръвни съставки”, за да легализира тази дейност, която в класическия смисъл олицетворява проявата на високия човешки морал и хуманност.

Според този Правилника за прилагане на Закона за социалното подпомагане при определяне на доходите, които се признават за отпускане на социални помощи, не се считат приходите от добавките към пенсията на доброволците - ветерани и пострадалите, взели участие в Отечествената война, и на пострадалите при изпълнение на мисиите във военни контингенти на Организацията на обединените нации.

Кодексът на труда /обн., ДВ, бр. 26 от 1.04.1986 г. с последни изменения и допълнения, бр. 18 от 1.03.2011 г., в сила от 01.03.2011 г./ в чл. 156, б. „б”, ал. 1, т. 2 и т. 7, от главата - „Отпуск за изпълнение на граждански, обществени и други задължения”, валидира текстове, по силата на които регулацията на отпуска за времето на обучение и участие в доброволните формирания при бедствия и при кръводаряване е правен факт. В този смисъл следва да подчертаем, че това „преливане” на правна материя, нейното унифициране е в полза на обществото и на самия човек, поради обстоятелството, че не е предмет на отделния закон да решава изцяло наличието и влагането на доброволен труд и свързаните с него последствия и едновременно с това в него да бъдат разписани текстове, характерни за друга, различна по характер законодателна сфера.

Изброените текстове показват и детайлизират отношенията между доброволеца, неговия работодател в това му качество и доброволеца и неговия основен работодател и още нещо от изключителна важност за правната фигура на доброволеца и полагания от него труд е обстоятелството, че той ще бъде вписан като такъв в съответния регистър, съгласно чл. 47., ал. 1, т.1 съгласно която: - /изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г., в сила от 25.12.2009 г., бр. 88 от 2010 г., в сила от 01.01.2011 г./ „Директорът на Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” - води регистър на доброволните формирания”.

В страните от ЕС доброволческият труд е дефиниран като вид платената работа, основана на договор между работник и работодател, с всички произтичащи от това обстоятелство последствия. Облигационните отношения между страните очертават ясни правилата за полагане на доброволен труд, рамките и размера на насрещната престация, времето на неговото полагане, периода на обучение и подготовка, стойността на заплащането, както и средствата начислявани за осигурителните фондове. Разписаните в ЗЗБ, чл. 42, ал. 1 текстове за първи път налагат договорно начало при полагане на този вид труд в страната ни. Нещо повече, те изясняват страните по него, а именно - кметът на съответната община и доброволецът. Една от най-важните характеристики на доброволческият труд – осигуреността му срещу злополука, настъпила при или по повод изпълнение на договорните му задължения, както и тази за всички социални рискове, вече е правен факт. Съгласно

текста на чл.42, ал. 1, т. 3, кметът е длъжен: „Да осигури и застрахова доброволеца срещу злополука, настъпила при или по повод изпълнение на договорните му задължения и осигури доброволеца за всички осигурени социални рискове”. Правомощията на кметовете на общините, произтичащи от Закона за местното самоуправление и местната администрация се увеличават и с вменените им от Закона за защита при бедствия, възникващи от смисъла на чл. 44, с които той се задължава да: - „Да уведоми работодателя или органа по назначаването на доброволеца за участие в мероприятията на обучение или в изпълнение на задачи по предотвратяване или овладяване на бедствия, пожари и извънредни ситуации, да издаде документ, удостоверяващ участието на доброволеца не по-късно от три дни след приключване на мероприятията и при поискване да предостави на работодателя или на органа по назначаването учебната програма и резултатите от обучение”. Финансирането на тази съвременна, модерна законова формула за полагане на доброволчески труд е уредена в текста на чл. 42, ал. 2, която гласи: - „Разходите са за сметка на републиканския бюджет като делегирана от държавата дейност”. По този начин се обезщетява цялостната същност на доброволческия труд, включваща всички разходи, необходими за обучението на доброволеца, за транспорт, за специализирано оборудване според вида дейност, за храна и вода, за осигуряване на медицински и административни нужди и за осигуровки.

Освен на кметовете на общините, законът в чл. 47, ал. 1 /изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г., в сила от 25.12.2009 г., бр. 88 от 2010 г., в сила от 01.01.2011 г./ вменява множество задължения и на Директора на Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението”, който е длъжен:

-да води регистър на доброволните формирания, да определя уникален код на доброволните формирания, да определя персонален идентификационен номер на всеки доброволец и да води регистър на преподавателите за обучение на доброволци.

На това обстоятелство следва да гледаме като на вменени правни отговорности на представителя на държавата, който е пряко и непосредствено ангажиран с процеса на полагането на доброволческия труд.

По идентичен начин в правен аспект са решени подобни проблеми в развитите страни, към които включваме и страните от ЕС.

-Испания – според законодателството, третиращо темата, се възстановяват всички видове разходи /включително обучение и оборудване/. Валидирано е осигуряване на доброволеца срещу злополука, както пълно здравно и пенсионно осигуряване.

-Англия – в страната се възстановяват всички действителни разходи. Налично е пълно здравно и пенсионно осигуряване, както и осигуряване на всички необходими доставки, за да се извърши дейността. Освен всичко това всеки който добросъвестно и добронамерено работи в полза на обществото, частни лица или институции и полага доброволен труд може да получи и минималната за страната работна заплата. А това вече означава, че всичко в произвеждането на доброволния труд е въпрос на договор.

-Франция – законодателството в страната допуска три вида доброволчески труд: доброволна държавна работа, доброволна пожарникарска и военна работа и доброволна служба за медицинска солидарност, който може да се счита за професионален опит.

-Германия – в сила от 16.05.2008 г. действа Закон за поощряване на доброволната работа на младежта, с който се решава начина на полагане на доброволен труд и който в пълнота отговаря на европейските правни норми относно заплащане, данъчни облекчения, осигуровки, кодифициране и получаването на „Паспорт за доброволна трудова заетост”, като документ за положения труд.

-Румъния - е уредила законово доброволния труд. Най-напред с Наредба № 60 от 1997 г., която урежда доброволческия труд при възникване на пожари, а през 2001 г. и с приемането на Закон за доброволния труд, който определя този вид труд като дейност в обществен интерес, при извършването на която лицата са в отношения различни от

трудовете и гражданското законодателство на страната. Законът е променен още през 2002 г. и в него са включени текстове от Европейска конвенция за доброволческа служба за младежи. Според закона всички претърпени разходи, докато е действал като доброволец, хонорувани титли и осигуровките по договора са за сметка на облагодетелстваната страна.

Влезлите в сила от 01.01.2011 г. изцяло нови законови текстове в Глава четвърта, Раздел трети от Закона за защита при бедствия ни дават право на известна доза гордост поради обстоятелството, че с тях Р България заема полагащото и се място сред новите страни членки на ЕС, намерили правните форми за решаване на проблема с доброволческия труд. За първи път нашето законодателство дава правно определение на понятието доброволец и доброволчески труд в сферата на защитата при бедствия. На лице са всички унифициращи нашето с европейското право детайли по отношение на този вид труд, реализиран при защита от бедствия.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Конституция на РБ - обн., ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г., в сила от 13.07.1991 г., изм. и доп., бр. 85 от 26.09.2003 г., бр. 18 от 25.02.2005 г., бр. 27 от 31.03.2006 г.; Решение № 7 на Конституционния съд на РБ от 13.09.2006 г. - бр. 78 от 26.09.2006 г.; бр. 12 от 6.02.2007 г.
2. Закон за защита при бедствия – обн. ДВ бр.102 от 19.12.2006г. с последни изм. и доп. в ДВ, бр. 88 от 2010 г., в сила от 01.01.2011 г.
3. Закон за закрила на детето - обн., ДВ, бр. 48 от 13.06.2000 г., с последни изм. и доп. в сила от 01.01.2011 г
4. Закон за общинската собственост - обн., ДВ, бр. 44 от 21.05.1996 г. с последни изм., бр. 19 от 8.03.2011 г., в сила от 09.04.2011 г
5. Закон за кръвта, кръводаряването и кръвопреливането обн., ДВ, бр. 102 от 21.11.2003 г. и с последни изменения влезли в сила от 01.01.2011г.,
6. Закон за опазване на селскостопанското имущество /обн. ДВ, бр. 36, 1979 г. с последни изменения в ДВ бр.19, от 08.03.2011г./
7. Закон за местното самоуправление и местната администрация обн., ДВ, бр. 77 от 17.09.1991 г. с последни изм. и доп., бр. 9 от 28.01.2011 г.
8. Наредба за условията, реда за получаване и размерите на възнагражденията на доброволците за обучение и за изпълнение на задачи за защита при бедствия, приета с ПМС №143 от 20.06.2008г. с последни изменения в ДВ бр. 7 от 21.01.2011г.
9. Всеобща декларация за правата на човека - приета с Резолюция №217 / III на ОС на ООН състояло се на 10.12.1948 г.
10. Европейска конвенция за насърчаване на транснационална дългосрочна доброволческа служба за младежи. Страсбург, 11.05.2000 г.
11. Правна рамка на доброволната дейност и доброволците. Български център за нестопанско право. София, 2002 г. Общи бележки.
12. Юридически латино-български речник – УИ „Св. Климент Охридски”, София 2007г.